

УДК 175. 379. 37

Роль професійної культури у культурно-дозвіллевій сфері.

В статті розглядається роль професійної культури у культурно-дозвіллевій сфері. Розкриваються антропологічні константи професійної культури фахівця в сучасних соціокультурних умовах. Виділено фактори, що зумовили необхідність підготовки фахівця сфери дозвілля, здатного до професійної компетентності.

Ключові слова: дозвілля, культура дозвілля, професійна культура.

Актуальність теми дослідження. Процес формотворення і трансформації дозвіллевої сфери життєдіяльності людства обумовлений як змінами в соціокультурному житті суспільства, так і технологічними та культурними зрушеннями, що відбуваються в умовах глобалізації. Коли змінюється соціальний стан людини, рівень її культури, то відразу ж відбуваються зміни і в структурі дозвілля. На сучасному етапі виникають якісно нові види дозвілля, в яких визначальними стають розважальна, культурно-споживча, рекреаційна інтенції. Тому реальні процеси розвитку інтересів і прагнень людей у сфері вільного часу потребують нового підходу до організації їх культурно-дозвіллевої діяльності, розширення її змістовних та управлінських основ.

Для здійснення такої програми в установах культури нового типу необхідна наявність не лише комплексності пропонованих послуг, але й їх якість, яка повинна відповідати вищим показникам світових стандартів і наявність сучасної техніки і технології. Та, все ж таки, повноцінне функціонування сучасних установ культурно-дозвіллевої сфери, перш за все, забезпечується професіоналами з високим рівнем професійної культури. Тому значення та актуальність дослідження професійної культури та її реалізація у культурно-дозвіллевій сфері безперечна.

Ступінь розробленості проблеми. Дослідженню проблем дозвілля, культури дозвілля приділялося багато уваги. Безпосередньо, проблеми вільного часу та

дозвілля розглядалися як в західній літературі, так і в українській. За останні декілька десятиліть був зроблений значний вклад в розробку цієї проблеми Т. Вебленом, П. Дебре, Ж. Дюмазедьє, М. Капланом, Дж. Келлі, С. Паркером, Д. Робертсом, М. Смітом, Ж. Фішером, Ж. Фурастьє, Ж. Фридманом, Дж. Шиверсом та іншими. На відміну від західної науки, вітчизняна філософська думка не характеризується наявністю численних напрямів в дослідженні проблем дозвілля і рекреації, та, все ж таки, певні доробки є. Це праці Н. Бабенко, В.Й. Бойчелюк, В.В. Бойчелюк, О. Ковтун, І. Петрової, В. Пічі, В. Подкопаєвої, О. Семашко, Н. Цимбалюк.

У джерел створення теоретичної платформи дослідження професійної культури стояли О. Конт, Г. Спенсер, Э. Дюркгейм, М. Вебер, Т. Парсонс.

Велика увага об'єктивним умовам реалізації професійній діяльності приділяв К. Маркс, який вважав, що відособлення професій веде до розподілу праці, закладаючи тим самим основи економічної системи [4]. При розгляді професійної культури і культури праці в цілому, Маркс особливу увагу приділяв особі працівника. Професійна культура, на його думку, реалізує те, що потенційно закладене в людині, – «сутнісні сили», які, в той же час, виступають результатом дії матеріальних чинників. «...Людина сама є основою матеріального, як і всякого іншого здійснюваного нею виробництва. Тому всі ті обставини, які впливають на людину, цього суб'єкта виробництва, модифікують більшою чи меншою мірою всі її функції і види діяльності, які вона виконує як творець» [5, с. 283]. У цьому сенсі дійсно всі людські відносини і функції, в якій би формі і в чому б вони не виявлялися, впливають на матеріальне виробництво. Людина формує себе, відношення до своєї професії і професійної діяльності, відображаючи зовнішній світ через світ внутрішній.

Значним вкладом у вивчення механізмів функціонування професійної культури є концепція соціального і культурного капіталу П. Бурдьє. Визначив специфіку культурного, соціального, символічного капіталу та встановив можливості їх конвертації, П. Бурдьє тим самим описав процес професіоналізації та реалізації будь-якої діяльності [1].

Постановка проблеми. Сьогодні ми всі повинні усвідомлювати, що культура вступила у якісно новий етап розвитку. Виникає нова ситуація у взаємодії культури і соціальної сфери. Культура виступає як динамічна сила, що формує життя суспільства, здійснює вплив на розвиток суспільних відносин. І, у цьому сенсі, установи культури повинні виступати важливим засобом підвищення органічності соціально-культурного розвитку. Тому, в рамках культурно-дозвіллевої сфери роль професійної культури досить важлива.

В цілому в літературі склалося декілька підходів, щодо розуміння професійної культури (педагогічний, технологічний, акмеологічний та інші.). Але *мета даної праці* розглянути професійну культуру фахівця культурно-дозвіллевої сфери з антропологічних позицій. Антропологічний підхід до розуміння суті професійної культури робить акцент на тому, що працівник культурно-дозвіллевої сфери це активний діяч, відповідальний і за свою долю, і за соціальні структури, що виникають лише завдяки його діяльності і в його власній діяльності.

Виклад основного матеріалу досліджень. У зв'язку з кількісними та якісними трансформаціями у сфері культури вільного часу, значущою проблемою стає розуміння тенденцій і змін, які відбуваються в культурно-дозвіллевій діяльності. Передбачається, що кількісні межі вільного часу постійно розширюються, його величини зростають, а сама культурно-дозвіллева діяльність ускладнюється у зв'язку з появою нових її видів, виникненням нових інтересів і переваг. Процес становлення культури дозвілля через її об'єктивації, тобто культурні форми, обумовлений багатоманітністю соціальних репрезентацій дозвілля. При цьому важливо розуміти інституціональний організаційний аспект, який впливає із загальної характеристики організації дозвілля і культури. Незважаючи на те, що сфера вільного часу не є безпосередньо ні соціальним інститутом, ні соціальною організацією, в ній реалізують свої функції багато інститутів і організацій. Насамперед це інститути і організації культури: кінотеатри, театри, музеї, ЗМІ, фізична культура і спорт, освіта тощо. Звідси впливає постановка питання про відповідну соціальну політику, соціальне управління та наявності професійних

фахівців з високим рівнем професійної культури, що спрямовано на створення умов для розвитку культурно-дозвілєвої діяльності в суспільстві.

Також потрібно враховувати соціально-економічний стан суспільства, який впливає на характер виробничих відносин. В даний час нові, все більш високі вимоги висуваються не тільки до змісту праці, до кваліфікації, але і до професійної майстерності, гнучкості, мобільності, активності і відповідальності фахівців. Соціальне замовлення суспільства спрямоване на підготовку фахівців з високим рівнем професійної культури, які володіють новітніми методами управління, здатними ефективно застосовувати сучасні технології у своїй професійній діяльності, які здатні швидко аналізувати ситуацію і виважено приймати оптимальне рішення, навіть при обмеженості тимчасового і інформаційного ресурсу.

В самому широкому сенсі «професійна культура – це сфера, яка детермінує правила та відносини між людьми, які практикують одну і ту ж професію, що задає відносини першості, практику реалізації професії» [2., с. 20]. Професійна культура ідентифікується, перш за все, професійною групою, автентичність якої вона забезпечує. Традиційно, професійна культура являє собою сукупність норм, правил і моделей поведінки людей, спеціальних теоретичних знань і практичних умінь, пов'язаних з конкретним видом праці [3., с.57]. А під професією в сучасному контексті ми розуміємо не стільки окремий вузький вид діяльності, скільки широку групу спеціалізованих видів діяльності, об'єднаних загальними задачами, які виконуються у соціальній системі. Отже, професійна культура забезпечує унікальний спосіб конструювання реальності професійної діяльності представниками певної професії. При цьому професійна культура є органічною частиною загальної соціальної культури.

Сьогодні потрібно розуміти, що нові культурно-дозвілєві центри, всього за декілька років, стали невід'ємною частиною соціокультурного простору українських мегаполісів, великих міст і частиною повсякденного життя сучасних людей. Тим самим відбуваються зміни дозвілєвих практик. Як вважає Ж. Бодрійяр, роль нових дозвілєвих форм та дозвілєвих установ «виходить

далеко за рамки «споживання», та предмети там більше не мають специфічної реальності, вони і - серійні, циклічні, видовищні і є моделлю майбутніх соціальних відносин» [7., с. 77.]. Обсяг діяльності сучасних центрів дозвілля включає як необхідні складові культурно-видовищні програми, з активним включенням відвідувачів у дію, що театралізується; рухливі ігри і розваги, що допускають рівноправну участь підготовлених і непідготовлених, нетренованих людей різного віку; оздоровчі заходи щодо регуляції фізичного і психічного навантаження, що балансують загальний стан людини, її самопочуття; логічні ігри, ділові ігри, що імітують конфліктні і проблемні ситуації; атракціони, що розвивають спритність, координують рухи, увагу, реакцію; дозвіллі церемонії і ритуали гуляння, спілкування, танцю, що відтворюють культурні норми різних народів світу.

При такій різноманітності та різновекторності діяльності, центри дозвілля повинні орієнтуватися на досягнення задоволення потреб всіх соціально-демографічних груп населення, незалежно від рівня їх підготовленості, надання вибору занять, що забезпечує кожному відвідувачу центру можливість реалізації дозвіллівої активності. Отже, виконання поставлених завдань перед сучасними культурно-дозвіллієвими установами на достатньому рівні можливе лише при наявності кваліфікованих кадрів. Специфіка професії, як один з факторів, що впливає на формування професійної культури, не тільки визначає професійні вимоги до працівників культурно-дозвіллієвих установ як до фахівців (організаторські, психологічні здібності і менеджмент в самому широкому сенсі слова), але й формує певний «культурний код», який дозволяє таким фахівцям інтерпретувати соціально-професійну взаємодію.

При реалізації професійної культури в дозвіллієвій сфері потрібно враховувати, що структура культурного центру заснована на взаємодії професійної або напівпрофесійної праці організаторів в особі штатних соціальних працівників, педагогів, режисерів з одного боку, а з іншого – розвиваючої, творчої ігрової, розважальної, оздоровчої діяльності усіх учасників - дітей, молоді, дорослих. Тому при створенні сучасних дозвіллієвих програм у культурно-дозвіллієвих центрах

повинні враховуватися не лише психологічні закономірності взаємодії молоді в клубних об'єднаннях, облік різноманіття зв'язків між людьми в процесі спілкування, особисті і групові інтереси, мотиви відвідин, а й найзагальні особливості дозвіллевих орієнтацій людей, які стихійно складаються, незалежно від діяльності тієї чи іншої установи.

Враховуючи те, що сьогодні культурні центри є місцем певної концентрації соціально-культурної діяльності людей у сфері дозвілля, місцем, де кожна людина набуває навиків для творчої самореалізації, досвіду дозвіллевої поведінки, то культурне дозвілля повинне перетворюватися на спосіб життя, який був би заповненим змістовно насиченими видами діяльності. Для цього в арсенал культурного центру повинен складатися з естетично насиченого простору, технічної оснащеності, сучасних дозвіллевих технологій, форм і методів їх застосування і, зрозуміло, наявність фахівців високого рівня.

У дослідженнях ряду авторів позначені різні теоретичні підходи до формування професійної культури фахівця. Приміром, загальнофілософський підхід розкриває закономірності формування професійної культури, конкретнонауковий - описує особливості її становлення, соціально-психологічний підхід характеризує соціальні функції, умови і механізми дії особистісної культури фахівця в суспільному житті, конкретно-соціологічний - вирішує конкретні завдання з урахуванням суспільної цінності професії. Та, все ж таки, необхідно звернути увагу на антропологічне розуміння сутності професійної культури.

Так, фахівці повинні мати уявлення про соціальну значимість свого виду праці, уяву про шляхи та засоби її реалізації, мати розвинуте почуття професійної гідності та відповідальності. Необхідно підкреслити, що професійна культура безпосередньо задає практику реалізації професійної діяльності, зокрема професійні ролі, а також способи їх виконання, формуючи тим самим соціальні технології поведінки. Функціонування певного працівника в полі професійної культури може розглядатися не тільки як процес організації професійної

діяльності, а й як процес надання смислу професійній діяльності всередині професії і у соціальній системі в цілому.

У зв'язку з цим, перед системою вищої освіти, постає завдання переорієнтації освіти, зміщення акцентів від знання на «компетентнісний» підхід, управління якістю освіти на основі аналізу освітніх досягнень, перегляду концепції викладання ряду дисциплін, зміни управлінських, організаційно-методичних умов, спрямованих в сукупності на підготовку фахівців з високим рівнем професійної культури. При цьому потрібно розуміти, що компетентність передбачає не стільки наявність у спеціаліста обсягу знань та досвіду, скільки здібності актуалізувати накопичені знання та вміння в життєвий момент, використання їх у процесі реалізації своїх професійних функцій компетентності: спеціальна та професійна компетентність, методична компетентність, соціально-психологічна, аутопсихологічна компетентність тощо.

Отже, можна зазначити, що сучасність вимагає здійснювати орієнтацію освіти на формування «людини культури». Сучасна освіта повинна формувати при цьому системне мислення, професіоналізм через призму понять культури, де культура, відповідно, розглядається як «об'єктивний результат діяльності людей та суб'єктивні людські сили і здібності, реалізовані в діяльності (знання й уміння, виробничі й професійні навички, рівень інтелектуального, естетичного і морального розвитку, світогляд, способи і форми взаємного спілкування людей» [6, с.294].

На формування професійної культури майбутнього фахівця впливають різні чинники: особливості самої професії, загальна культура і мотивація особистості, яка отримує професійну освіту, якість освітніх послуг, що надається вищим навчальним закладом тощо. Серед чинників становлення професійної культури фахівця особливо слід відзначити професійно-освітню культуру вищого навчального закладу, де студент отримує теоретичні та практичні знання та вміння в обраній сфері професійної діяльності.

Працівники культурно-дозвіллевих установ повинні бути готові до цілого спектру видів діяльності, які виділяються відповідно до їх призначення і місця у

певній сфері: управлінської, організаційної, економічної, маркетингової, інформаційно-аналітичної, проектно-дослідницької, діагностичної, інноваційної тощо. Позначені види діяльності припускають і різноманітні моделі поведінки її носіїв, включаючи творчі. Взагалі творчість, як складова людського життя та її екзистенційна сутність, є суттю культури та професійної зокрема.

Професійна культура працівників культурно-дозвіллевих закладів повинна містити і культуру мислення, культуру мови, культуру поведінки як складові їх професійної культури. Ефективність професійної діяльності таких фахівців, в кінцевому рахунку, визначається їх професійною готовністю і професійною культурою.

Таким чином, професійна культура – це ідеї, що відображають характер взаємин у певному закладі та результати особистісної, групової та організаційної діяльності, що виражені у розвитку особистісних потенціалів учасників дозвіллевих програм. Професійна культура взагалі, і безпосередньо в сфері дозвілля, може і повинна бути відкрита зовнішнім ідеям, відбуватися у руслі діалогу, завдяки чому фахівець не тільки виконує свої професійні обов'язки, а й сам формується і як особистість, і як професіонал.

Література:

1. Бурдые П. Власть права: основы социологии юридического поля // Социальное пространство: поля и практики. СПб., 2005. С. 75–128.).
2. Кочергин В. Я. Профессиональная культура и социальные технологии. Мн., 2007. С. 20.).
3. Кравченко А.И. Культурология: учебное пособие для вузов. 3-е изд. М.: Академический проект, 2002. 496 с
4. Маркс К. Капитал. Т. 1 // Маркс К., Энгельс Ф. Соч. Т. 23
5. Маркс К. Из ранних произведений // Маркс К., Энгельс Ф. М., 1956. С. 283
6. Философский энциклопедический словарь. М.: Советская энциклопедия, 1983. 840 с
7. Baudrillard, J. Simulacra and Simulation / J. Baudrillard. – London, 1992. –177 p

Резюме

О.П. Бойко. Роль профессиональной культуры в культурно-досуговой сфере.

В статье рассматривается роль профессиональной культуры в культурно-досуговой сфере. Раскрываются антропологические константы профессиональной культуры специалиста в современных социокультурных условиях. Выделены факторы, которые обусловили необходимость подготовки специалиста сферы досуга, способного к профессиональной компетентности.

Ключевые слова: досуг, культура досуга, профессиональная культура.

Summary

O. P. Boyko. A role of professional culture is in a culture-leisure sphere.

In the article, the role of professional culture in a culture-leisure sphere is examined. The author analyzes the anthropological constants of specialist's professional culture in modern sociocultural terms. In the article the factors, which have caused necessity of training teacher-specialists capable of professional competence, are determined.

Keywords: leisure, culture of leisure, professional culture.

Бойко О.П. Роль професійної культури у культурно-дозвіллевій сфері [Текст] / О.П. Бойко // Філософія науки: традиції та новації. – Суми: СумДПУ ім. А.С.Макаренка, 2013. - № 1 (7). – С. 104-110.

